Karel Čapek

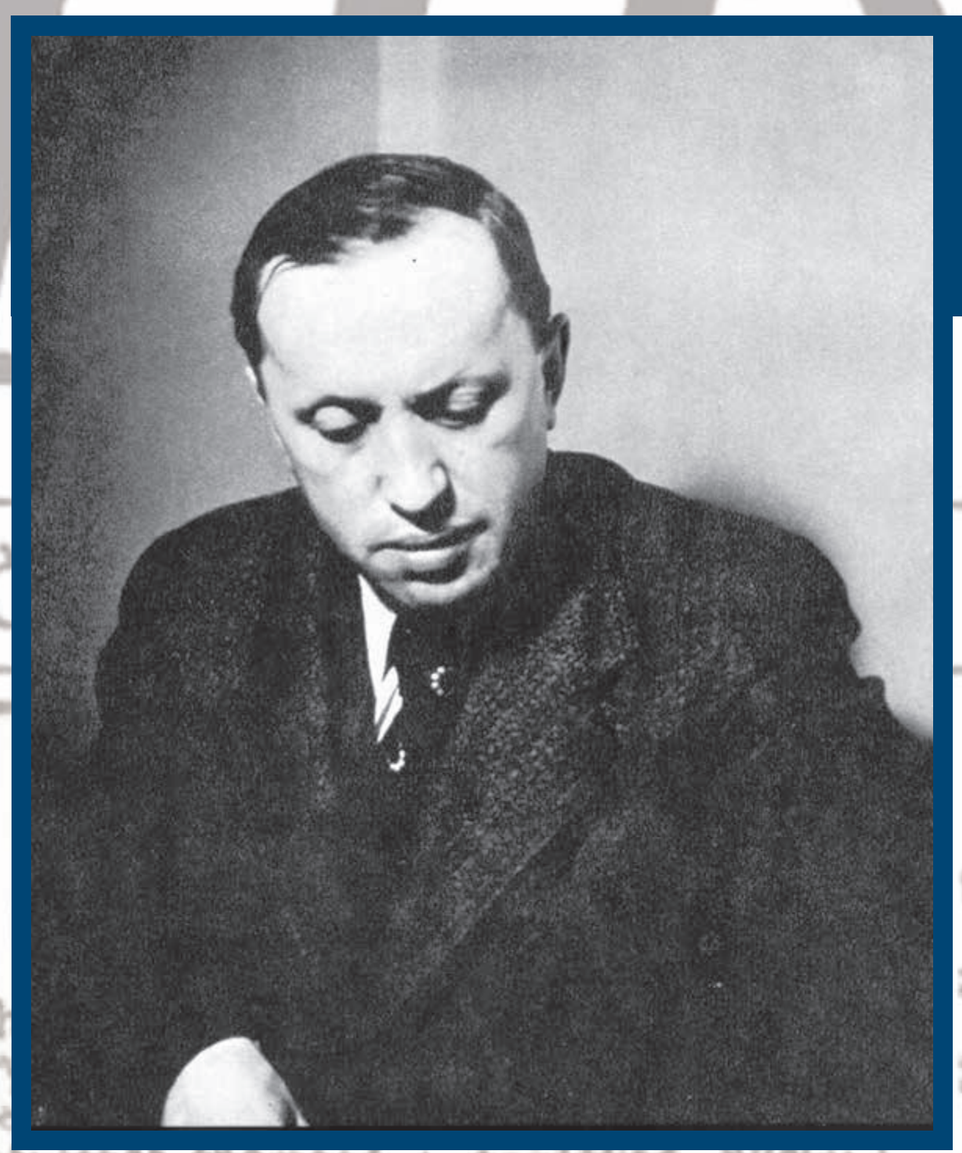

„Chtěl bych jednou v životě napsat knihu, která by byla tak dobrá a silná, že by upoutala i člověka stiženého zánětem okostice, ale to se dosud nikomu nepovedlo.

O lidech

R. U. R.

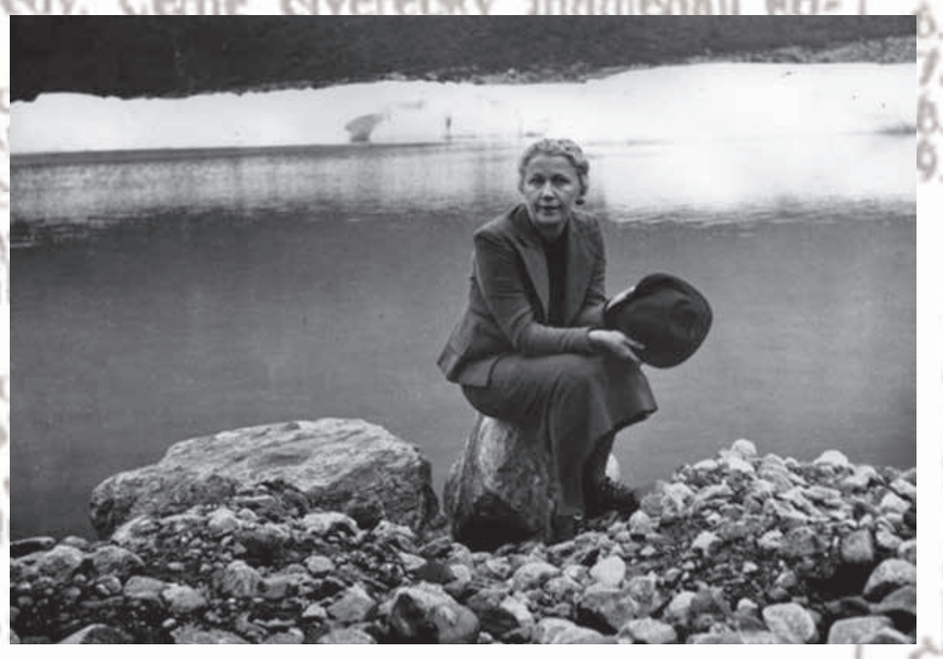

Herečka OlgaScheinpflugová

Tomáš Garrigue Masaryk a Karel Čapek

To základní i zajímavé
(9. 1. 1890 – 25. 12. 1938)

- **český novinář, spisovatel, dramatik, překladatel, kritik, filozof a autor knih pro děti**
- měl 2 sourozence – bratra Josefa a sestru Helenu;
- **musel v patnácti letech odejít z gymnázia v Hradci Králové kvůli svému členství v tajném studentském kroužku;**
- získal doktorát na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy;
- **strávil dva semestry studiem v zahraničí (v Paříži a Berlíně);**
- od svých 27 let až do své smrti pracoval jako novinář
- **během svého života působil mimo jiné také jako vychovatel ve šlechtické rodině, knihovník, režisér nebo dramaturg;**
- za první světové války nebyl odveden kvůli nemoci páteře;
- **měl pozitivní a blízký vztah k prezidentu Masarykovi, kterého znal osobně;**
- oženil se s herečkou Olgou Scheinpflugovou;
- **amatérsky se věnoval fotografii;**
- pravidelně u sebe doma hostil tzv. pátečníky – skupinku intelektuálů diskutujících na různá témata;
- **byl celkem sedmkrát nominovaný na Nobelovu cenu, ale nikdy ji nezískal;**
- stál u zrodu československého Penklubu a byl jeho prvním předsedou;
- **s podpisem Mnichovské dohody se nikdy nesmířil; zemřel ještě v témže roce na zápal plic podpořený celkovým duševním vyčerpáním;**
- jeho díla jsou přístupná svým jazykem a snadno se čtou – řeší ale závažná témata jako je například otázka pravdy a její relativity, svoboda, láska, život a smrt, Bůh nebo podstata člověka;
- **některá díla jsou i odrazem tehdejších aktuálních událostí – například Válka s mloky nebo Bílá nemoc reflektují rozpínavost Němců v období před druhou světovou válkou, obdobně R. U. R. a Továrna na absolutno nastiňují možný dopad nových technologií a kapitalismu na lidstvo a varují před nimi.**

Co dala čeština světu?
aneb roboti a spol.

„To je přece úplně jasné! Slovo *robot* pochází z češtiny a vymyslel ho Karel Čapek.“ prohlásí hrdě nejeden Čech. To ale není tak úplně pravda – Karlu Čapkovi sice toto slovo vděčí za celosvětové rozšíření, nikoliv však za svou podobu.

Jak to bylo doopravdy, vysvětlil Karel Čapek na Štědrý den roku 1933 v Lidových novinách:

O SLOVĚ ROBOT

Zmínka prof. Chudoby o tom, jak se podle svědectví Oxfordského slovníku ujalo slovo Robot a jeho odvozeniny v angličtině, mne upomíná na starý dluh. To slovo totiž nevymyslel autor hry R. U. R., nýbrž toliko je uvedl v život. Bylo to tak: v jedné nestřežené chvíli napadla řečeného autora látka na tu hru. I běžel s tím za tepla na svého bratra Josefa, malíře, který zrovna stál u štafle a maloval po plátně, až to šustělo. „Ty, Josef,“ začal autor, „já bych měl myšlenku na hru.“ „Jakou,“ bručel malíř (opravdu bručel, neboť držel při tom v ústech štětec). Autor mu to řekl tak stručně, jak to šlo. „Tak to napiš,“ děl malíř, aniž vyndal štětec z úst a přestal natírat plátno. Bylo to až urážlivě lhostejné. „Ale já nevím,“ řekl autor, „jak mám ty umělé dělníky nazvat. Řekl bych jim Laboři, ale připadá mně to nějak papírové.“

„Tak jim řekni Roboti,“ mumlal malíř se štětcem v ústech a maloval dál. A bylo to. Tím způsobem se tedy zrodilo slovo Robot; budiž tímto přiřčeno svému skutečnému původci.

Lidové noviny 24. 12. 1933,
převzato z www.ruropera.cz/novinky/karel-capek-o-rur.html

Bez ohledu na konkrétního autora ale toto české slovo dnes skutečně používá celý svět. *Robot* má své příbuzné třeba ve slovech *robota* (neplacená povinná práce poddaných pro vrchnost), *robotovat* (vykonávat robotu) nebo robotník (ten, kdo robotuje).

Další světově úspěšná česká slova

houfnice

anglicky: howitzer, německy: die Haubitze, francouzsky: obusier, rusky: гáубица (gaubica)

Slovo přešlo do němčiny v období husitských válek, a z němčiny je pak přejaly další jazyky. V současnosti označuje dělo s krátkou hlavní a strmou dráhou střely, původně šlo o velký válečný prak, kterým se hromadně metalo kamení.

polka

anglicky, německy, francouzsky: polka, rusky: пóлька (polka)

Název tohoto tance vznikl v českých zemích v 1. pol. 19. století. Je totožný s pojmenováním polské ženy, což je způsobené dobovým nadšením pro Poláky, toho času trpící pod carským útlakem.

háček

anglicky: hacek, rusky: гáчек (gaček)

Z češtiny pochází i označení diakritického znaménka označujícího měkkost souhlásky v některých jazycích.

pivo plzeňského typu

anglicky: pilsner, německy: Pilsener, francouzsky: pils, rusky: рильзнер (pilzner)

Označení typu spodně kvašeného piva v řadě světových jazyků vychází z původního místa původu tohoto nápoje – Plzně.

R. U. R. (1921)

Vědcem Rossumem je objevena látka, která připomíná živou tkáň. Záhy začne sériová výrobě tzv. robotů, umělých pracovníků, jejichž anatomie vychází z lidské, ale kteří jsou maximálně zjednodušeni, aby mohli pracovat, a přitom byli co nejvhodnější na výrobu *(„naftový motor nemá mít třapce a ornamenty“).*

Po robotech je velká poptávka, snadno vykonávají veškerou práci a skvěle nahrazují lidské dělníky – za krátkou dobu zaplavují svět, a jejich počet převýší počet lidí. Nová situace vede k bouřím dělníků a postupem času i k řadě válek, v nichž jsou roboti využiti jako vojáci. Lidstvo navíc postihne neplodnost – podle některých trest za zpupnou lidskou snahu hrát si na Boha.

Pokusy polidštit roboty a dát jim duši vedou k tomu, že roboti nové série si vezmou příklad z lidí, začnou sami válčit, a nakonec všechny lidi vyvraždí. Tajemství výroby robotů bylo ovšem zničeno, než je roboti mohli získat, sami se rozmnožovat nedovedou a většina nevydrží déle než dvacet let. Roboti požadují po jediném člověku, kterého nechali naživu – staviteli Alquistovi – aby znovu objevil výrobní postup, on ale žádné nové roboty vyrobit nedokáže.

Nakonec je Alquist náhodou u dvou robotů z experimentální série svědkem lásky – tedy citu, kterého by roboti vůbec neměli být schopni. Alquist ničí své marné pokusy a výpočty – skrze lásku je lidstvo zachráněno. *(„Nyní propustíš, Pane, služebníka svého v pokoji; neboť uzřely oči mé – uzřely - spasení tvé skrze lásku, a život nezahyne!“)*

Próza

Zářivé hlubiny (1916)
Boží muka (1917)
Krakonošova zahrada (1918)
Kritika slov (1920)
Trapné povídky (1921)
Továrna na absolutno (1922)
Krakatit (1922)
O nejbližších věcech (1925)
Skandální aféra Josefa Holouška (1927)
Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy (1929)
Zahradníkův rok (1929)
Marsyas čili na okraj literatury (1931)
Kniha apokryfů (1932)
O věcech obecných čili Zoon politikon (1932)
Hordubal (1933)
Povětroň (1934)
Obyčejný život (1934)
Válka s Mloky (1936)
První parta (1937)
Jak se co dělá (1938)
Život a dílo skladatele Foltýna (1939)

Drama

Lásky hra osudná (1922)
Loupežník (1920)
R.U.R. (1920)
Ze života hmyzu (1921)
Věc Makropulos (1922)
Adam stvořitel (1927)
Bílá nemoc (1937)
Matka (1938)

Cestopisy

Italské listy (1923)
Anglické listy (1924)
Výlet do Španěl (1930)
Obrázky z Holandska (1932)
Cesta na sever (1936)
Pro děti
Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa
Čapka jako přívažek (1932)
Dášeňka čili život štěněte (1933)
Měl jsem psa a kočku (1939)
Pudlenka (1970)
Filozofická díla
Pragmatismus čili Filosofie praktického života (1918)

Překlady

Francouzská poezie nové doby (1920)

Politická díla

Hovory s T. G. Masarykem (1928–1935)
Mlčení s T. G. Masarykem (1935)

Posmrtně vydáno

Měl jsem psa a kočku (1939)
Kalendář (1940)
O lidech (1940)
Vzrušené tance (1946)
Bajky a podpovídky (1946)
Sedm rozhlásků K. Č. (1946)
Ratolest a vavřín (1947)
Obrázky z domova (1953)
Věci kolem nás (1954)
Sloupkový ambit (1957)
Poznámky o tvorbě (1959)
Na břehu dnů (1966)
Čtení o T. G. Masarykovi (1969)
Místo pro Jonathana! (1970)
Listy Olze (1971)
Drobty pod stolem doby (1975)
Skandální aféra Josefa Holouška, Podivuhodné sny redaktora Koubka (1977)
Listy Anielce (1978)
Dopisy ze zásuvky (1980)
Filmová libreta (1988)
Pseudonymní a anonymní tvorba Karla Čapka v týdeníku Nebojsa /1918–1920/ (2000)
„Vojáku Vladimíre...“ (2009)

výběr; převzato z cs.wikipedia.org/wiki/Karel_%C4%8Capek; upraveno

zdroje (Čapek):

ČAPEK, Karel. O lidech. Praha: Fr. Borový, 1941.

HRABÁK, Josef a kol. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Orbis, 1984.

FORST, Václav. Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce. Díl 1. A–G. Praha: Academia, 1985.

zdroje (robot)

HRABÁK, Josef a kol. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Orbis, 1984.

ČAPEK, Karel. R.U.R. : Rossum's Universal Robots: kolektivní drama o vstupní komedii a třech dějstvích. Praha: Dobrovský, 2013. ISBN 978-80-7390-062-5

HARPER, Douglas. Online Etymology Dictionary. [online]. http://www.etymonline.com ©2001–2017 [cit. 20. 8. 2017]. Dostupné na: www.etymonline.com.

MACHEK, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7.

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. Internetová jazyková příručka. [online]. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, ©2008–2017 [cit. 20. 8. 2017]. Dostupné na: www.prirucka.ujc.cas.cz.

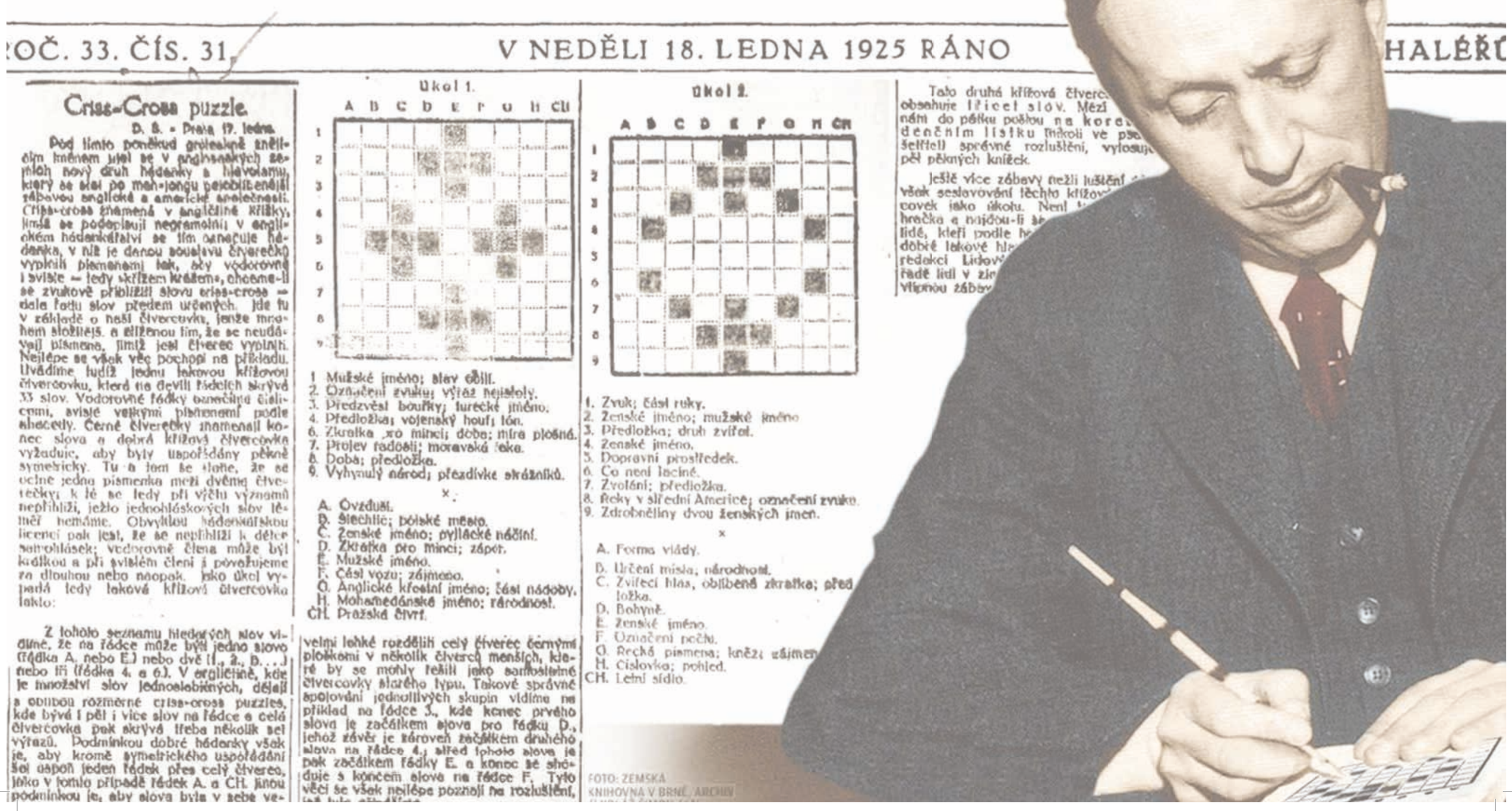

FOTO: ZEMSKÁ KNIHOVNA V BRNĚ, ARCHIV